

Op zoek naar omgebrachte Joodse leeftijdgenoten

Eindelijk, na zeventig jaar, staan hun namen vermeld op een monument. De 686 omgebrachte Joodse kinderen uit Rotterdam hebben hun identiteit terug en zullen voor altijd de voorbijganger in de Stieltjesstraat op de Kop van Zuid herinneren aan de terreur van de Tweede Wereldoorlog. Aan de onthulling van het monument is ook een grootschalig onderwijsproject gekoppeld, waar 51 Rotterdamse basisscholen aan deelnamen: *Jij hoort in onze klas*.

Boven onze hoofden, op deze mistige en koude middag in april, klinkt het gekrijs van meeuwen. Ik vraag me af of de mensen die hier zeventig jaar geleden zaten opgesloten in een loods de vogels ook hebben gehoord. Of werden de meeuwen overstemd door de geluiden van een opeengepakte mensenmassa? Ik denk ook aan de Joodse man die ik ooit interviewde en mij vertelde dat hij hier, bij de toegang tot het haventerrein, afscheid nam van zijn zus, haar man en hun beide kinderen. Hoe opgewonden zijn 9-jarig neefje en 7-jarig nichtje waren. Het was immers de zomervakantie van 1942 en papa en mama hadden allebei bagage bij zich. En om hen heen kwamen nog veel meer gezinnen met koffers, rugzakken en dekens aan. Voor de kinderen had het meer weg van een spannende vakantie dan deportatie naar een vernietigingskamp. Nu staan de namen van Simon en Elizabeth Fransman op een monument, op de plek waar ze 71 jaar eerder afscheid namen van hun oom, nog geen week voor hun dood in de gaskamers van Auschwitz.

GEEN POTTENKIJKERS

Vorige week woensdag werd het zogenaamde Kindermonument onthuld, aan de Stieltjesstraat op de Kop van Zuid in Rotterdam. Hier stond vroeger Loods 24, tijdens de oorlog verzamelplaats voor de Joden van Rotterdam en de Zuid-Hollandse eilanden. Het houten gebouw stond op het terrein van de voormalige Gemeentelijke Handelsinrichtingen tussen de Binnenhaven en de Spoorweghaven. Op 30 juli 1942 moest de eerste groep Rotterdamers zich hier melden; 2.000 Joden waren opgeroepen, ongeveer 1.100 kwamen er opdagen. Voor de Duitsers was Loods 24 de ideale verzamelplaats. Er waren namelijk geen huizen, en dus geen pottenkijkers, in de buurt. Daarnaast beschikte het terrein over een spoorwegverbinding. Op de historische plek, nu voornamelijk gevuld met appartementengebouwen, is het enige authentieke dat nog aan deze tijd herinnert, een stuk muur van ongeveer twee meter hoog. Achter deze muur stond de beruchte loods. Het Kindermonument dat nu is opgericht, omarmt als het ware het stukje muur. 'De muur was erbij, hij is de enige getuige', aldus ontwerper Wim Quist.

Het is de bedoeling dat het project *Jij hoort in onze klas* elk jaar zal terugkeren in de lessen op Rotterdamse scholen. De bekende schrijfster Jessica Durlacher schreef ter gelegenheid van het project het boekje *Piraten*, over drie Rotterdamse kinderen in oorlogstijd. Het is als geschenk aan alle leerlingen van groep 7 in de stad aangeboden. Kijk voor meer informatie over het monument en het project *Jij hoort in onze klas* op www.kindermonument.net.

HET OUDE NOORDEN

Aan de onthulling van het monument is ook het onderwijsproject *Jij hoort in onze klas* gekoppeld. De 686 kinderen die op het monument staan vermeld, zijn verdeeld over 51 scholen in Rotterdam. De instellingen adopteerden als het ware de kinderen die bij hen in de wijk hadden gewoond en leerlingen verdiepten zich in hun korte levens.

Basisschool Het Plein in het Oude Noorden van Rotterdam kreeg de namen van vijftien kinderen toebedeeld, die weer werden verdeeld over verschillende groepen op school. De dag voor de onthulling van het monument op de Kop van Zuid, trekt juf Kim met leerlingen uit groep 6 en 7 de wijk in, op zoek naar de voormalige woonadressen van joodse leeftijdgenoten.

Het Oude Noorden, ooit gebouwd om de overvolle binnenstad van Rotterdam te ontlasten, is nu een levendige, multiculturele wijk. De straten zijn er smal en de huizen staan dicht op elkaar. Wie er nu rondloopt, kan zich makkelijk voorstellen dat het leven er zeventig jaar geleden ongeveer hetzelfde moet hebben uitgezien. Veel kleine middenstanders, en het leven dat zich vooral op straat lijkt af te spelen.

Een van de leerlingen heeft een route bij zich, uitgezet via Google Maps. De eerste stop is de Meidoornstraat. In deze straat op nummer 51 B woonde de familie Bloemendal: vader, moeder, zoon Marcus (7) en dochter Selina (3). Wanneer het groepje al huisnummer lezend de straat doortrekt, komen de leerlingen tot de conclusie dat het nummer niet meer bestaat. Op de plek waar ooit het huis moet hebben gestaan, staat nu een gymzaal, duidelijk van ver na de oorlog. Toch staan we er een moment stil. De kinderen poseren er met steentjes met de namen van Marcus en Selina, onderdeel van het project *Jij hoort in onze klas*. Om de afwezigheid van de kinderen te benadrukken, wordt er bij elke foto een plek

tussen de leerlingen opengelaten. Wanneer de foto voor de kinderen Bloemendal wordt gemaakt, vergeten de leerlingen dit bijna, totdat een meisje plotseling roept: 'Er moet nog een spatie tussen ons!'

VERBODEN VOOR JODEN

'Hoe denken jullie dat Marcus en Selina hier zijn weggehaald?', vraagt juf Kim aan de leerlingen. Een meisje denkt even na en zegt: 'Met een grote bus van de Duitsers'. 'En waar zou die bus gestaan hebben?', vraagt de lerares. 'Ik denk daar, aan het begin van de straat', wijst een van de kinderen.

Voor één meisje is het bezoek aan de Meidoornstraat extra bijzonder. Ze woont er namelijk zelf, aan de overkant. 'Als jullie in dezelfde tijd hadden geleefd, had je misschien wel met hen naar school gelopen. Kun je je dat voorstellen?' vraagt juf Kim. Het meisje is stil en lijkt de gedachte even op zich in te laten werken. Nee, ze kan het zich niet voorstellen.

'Dit is geschiedenisonderwijs dat direct op je huid komt te zitten. Het gebeurde hier in deze straat, in jouw wijk', zegt Arie de Bruin van de werkgroep Onderwijs van de stichting Joods Kindermonument Rotterdam tijdens de onthulling van het monument.

Rotterdamse leerlingen houden een steen omhoog met de naam van Grietje de Winter, die zeventig jaar geleden op dit adres woonde. De open plek tussen de leerlingen symboliseert de leegte die de moord op het 5-jarig meisje achterliet.

Joodse kinderen bij het zojuist onthulde monument.

De volgende stop is het huis van Lia Kaminski, aan de Noordmolenstraat 42 B. De 9-jarige Lia woonde hier met haar ouders, broer en oma. De woning, boven een winkelpand, bestaat nog steeds. Achter de deur die uitkomt op de drukke winkelstraat, is een hoge trap zichtbaar. De kinderen drukken zich tegen de glazen ruit en turen naar binnen. 'Ooo, die trap is echt oud!', roepen ze opgewonden. Schuin onder de woning is een modewinkel gevestigd. In de etalage hangen kleurige jurken. De meisjes bewonderen de feestelijke kleding. 'Misschien heeft Lia hier ook gestaan en wilde ze ook wel zo'n jurk', zegt juf Kim tegen de meisjes.

De leerkracht kijkt om zich heen en vraagt de kinderen: 'Waar zouden in deze straat bordjes met de tekst *Verboden voor Joden* hebben gehangen?' 'Bij deze winkel', zegt een meisje.

GEEN FOTO'S

Een stukje verderop in dezelfde straat, op nummer 86 A, woonde de 5-jarige Grietje de Winter. Het is het enige adres van deze tocht waar de toegangsdeur er oud uitziet en dezelfde zou kunnen zijn als zeventig jaar geleden, toen de familie de Winter (vader, moeder en dochter Grietje) deze voor het laatst achter zich dichttrok.

Ook hier gaat het om een bovenwoning. Kindervingers strekken zich uit naar de bel, de leerlingen kunnen hun nieuwsgierigheid nauwelijks bedwingen. 'Niet aanbellen', zegt juf Kim. 'Grietje woont er toch niet meer? De mensen die er nu wonen hebben waarschijnlijk geen idee.'

'Denken jullie dat Grietje zomaar meeinging

toen ze werd opgehaald?', vraagt ze aan de kinderen. 'Ze moest huilen, denk ik', zegt een meisje. 'Ja, waarschijnlijk wel', zegt de juf. Opnieuw poseren de kinderen voor het huis, met een steen met de naam van Grietje op de lege plek tussen hen in.

Het enthousiasme onder scholen om deel te nemen aan *Jij hoort in onze klas* was groot. Leontine van der Wel, intern begeleider op basisschool Het Plein, noemt wel een lastig punt van het project. 'Van de meeste van de vijftien kinderen die aan onze school zijn toegewezen, is er niets meer bekend dan de leeftijd en het adres. Er is vaak geen foto of iets anders van hen bewaard gebleven.' De oorzaak van het ontbreken van meer informatie is terug te voeren naar de bezettingstijd. Was een Joodse familie weggevoerd of ondergedoken, dan werd de betrokken woning ontruimd. Meubels, serviezen en andere gebruiksvoorwerpen verdwenen naar Duitsland. Persoonlijke documenten, foto's en brieven werden, voor zover niet in bewaring gegeven bij bureaus of vrienden, vernietigd.

Van der Wel: 'De onthulling van het monument heeft wel veel stof doen opwaaien. Ik hoorde hoe kinderen bij het monument een naam zochten die bij hun school hoorde en vervolgens door een vrouw werden aangesproken, die de kinderen zei dat de jongen op het monument haar neefje was. Dat maakt veel indruk op leerlingen. En leidt ook weer tot nieuwe afspraken en ontmoetingen.'

OVERLEVENDE

Bij de onthulling van het Kindermonument houdt kampoverlevende Deborah Maarsen een toespraak. Zij zat zeventig jaar geleden met haar vader opgesloten in Loods 24. Moeder en zusjes bevonden zich al in doorgangskamp Westerbork. Nu staat ze hier weer, op de plaats 'waar gewone Rotterdamse burgers zoals u en ik werden opgesloten om weggevoerd en vernietigd te worden'.

Deborah vervolgt haar toespraak, waarbij de emotie steeds duidelijker in haar stem begint door te dringen: 'Waarom heb ik het overleefd en bijvoorbeeld Ruth Philipson niet? Dat is een vraag die wij nooit zullen kunnen beantwoorden. Wij, de overlevenden, die de draad van het leven weer oppakten, zijn een triomf op Hitler en de zijnen. Het volk Israël leeft!'

Edwin van Baarle